MANJINSKI PROBLEM U NOVOJ JUGOSLAVIJI

Današnji rat među ostalim mnogobrojnim pitanjima postavio je u Jugoslaviji i problem njenih manjina. Sve manjine snažno su od samog početka 1918. god. bile protiv stvaranja države, ne zbog svog broja u odnosu prema nama Južnim Slovenima, koliko zbog mesta gde su bile naseljenje, i svoje povezanosti sa sebi srodnim narodima u susednim državama. Geopolitički položaj jugoslovenskih zemlja na raskršću civilizacija, imperija i naroda, na prelazu između istoka i zapada, severa i juga, delovao je tako tokom vekova, da su se u njih naselili ili pokušali naseliti i drugi narodi osim Južnih Slovena. Svojom žilavom vekovnom borbom mi smo uspevali da suzbijemo Italijane od našeg Jadrana, da zadržavamo Nemce na Karavankama, da uspešno vodimo borbu sa Mađarima i Nemcima u ravnicama Bačke, Banata i Srema, da zadržavamo širenje albanskog talasa od Drine prema Moravi i Vardaru.

Međutim, za vreme vladavine Venecije, Austrije i Turske ovi narodi ipak su uspeli da se infiltriraju u naše zemlje, stvarajući negde veća, negde manja svoja etnička ostrva u našim najbogatijim pokrajinama. U 18. i 19. veku, Austrija je prelila Vojvodinu, Hrvatsku i Slavoniju sa nemačkim i mađarskim kolonijama. Od seobe Srba pod Arsenijem Čarnojevićem 1690. u Ugarsku, Arbanasi sistematskim pustošenjem srpskih sela preplavili su Kosovo i Metohiju; niz padine Šar planine, oni se u to doba spuštaju u gornji tok reke Vardara u Makedoniji. U to vreme pojačava se italijanska civilizacija po našim gradovima na Jadranu. Kad je 1918. god. došlo do stvaranja Jugoslavije, mi smo Jugosloveni dobili razgraničenje sa susednim narodima na načelu narodnosti. Iako smo izgubili zbog toga velik deo zemalja, kojim smo etnički vladali još pre 100 godina, mi smo dobili u okviru svoje države velik deo stranih naroda, koji su sačinjavali takozvane narodne manjine. Njih je bilo u svemu Nemaca, Mađara, Arnauta, Rumuna, Italijana.

Mi smo posle oslobađanja 1918. godine prema nacionalnim manjinama zauzeli stanovište najveće širokogrudosti, iako su neke od njih već u ratovima 1912–1918. godine tako se prema nama ponašale, da su opravdano zasluživale i drugi postupak. Mirovni ugovori sklopljeni između nas i pobeđene Nemačke, Austrije i Mađarske, pored toga su nam naturali čitav niz obaveza kako da postupamo sa nacionalnim manjinama. Kod nas su manjine uživale sva građanska prava, imale potpunu prosvetnu autonomiju i pravo održavanja kulturnih veza sa sebi srodnim narodima. Posebice sve povlastice iskorišćavali su jugoslovenski Nemci. Oni su imali svoje osnovne, srednje i stručne škole, preko Kulturbunda bili su kulturno usko povezani među sobom, čitav niz privrednih ustanova, počev od zadružnih saveza do banaka, služio je privrednom unapređivanju nemačkog čoveka u Jugoslaviji. I politički su Nemci bili organizovani preko Nemačkog kluba u narodnoj skupštini. Ne tako svestrano i čvrsto, ali ipak dosta jako bili su organizovani i Mađari u Vojvodini. Arnauti u Staroj Srbiji i Makedoniji uspeli su, preko autonomije islamske verske zajednice, da dobiju u ruke

jednu organizaciju, koja će svestrano služiti njihovim kulturnim i nacionalno-političkim ciljevima.

Kako su jugoslovenske manjine iskorišćavale ovu našu širokogrudost i trpeljivost? Kod nas, kao i svugde u Evropi, pokazalo se da nikakva popustljivost nije u stanju da odvrati težnje pojedinih manjina, da se preko granica država vežu sa svojim maticama – zemljama. Nasuprot, još pre rata zapaženo je jačanje separatističkih težnji nacionalnih manjina u svima državama, pa i u našoj. Sve povlastice, kulturne i privredne, poslužile su im zato da ih iskoriste kao sredstvo za razbijanje država u kojima su živele. Posle pojave nacional-socijalističkog pokreta u Nemačkoj, njene manjine prednjače ostalim manjinama u tom pitanju. Vođi Trećeg Rajha svesno i sa planom su iskorišćavali svoje manjine kao minu za razbijanje njima neprijateljskih država. Nemački teoretičari nemačkog Nacional-socijalizma otišli su tako daleko, da su izgradili i novu teoriju o pripadnosti narodnoj. Po toj teoriji, osećanje nacionalne svesti jače je od osećanja lojalnosti prema državi. Zato svaki Nemac, bez obzira u kojoj državi živio i čiji građanin bio, pre svega je Nemac, dužan na poslušnost Rajhu i njegovom vođstvu. Šireći ovu novu nauku o građanskim obavezama, nemački Nacional-socijalizam je od manjine svoga naroda po raznim državama, stvorio jedno moćno sredstvo za borbu protiv tih država. On je nemilosrdno iskoristio te svoje manjine protiv država. Godine pre početka ovog rata, agenti Trećeg Nemačkog Rajha razmileli su se bili i po našoj državi, organizujući kulturno-politički, privredno i vojnički našu nemačku manjinu na ovoj osnovi. Neki uviđavniji i trezveniji jugoslovenski Nemci pokušali su tome da se odupru, ali su bili pregaženi talasom nacionalnog oduševljenja, koga je Adolf Hitler umeo da ulije u duše nemačkih ljudi, naročito nemačke omladine. Tako su sve manjinske povlastice nemačkog naroda u Jugoslaviji bezobzirno iskorišćene od vođe Trećeg Rajha, da od svojih sunarodnika u Jugoslaviji, još pre početka rata sa nama izgrade jednu moćnu petokolonašku armiju. Daleko bi odvelo opisivanje toga rada u našoj zemlji, svi znamo koje su bile posledice. Naši merodavni faktori u to doba bili su o svemu tačno obavešteni, ali nisu imali moralne smelosti, da na vreme preduzmu mere. Nažalost mnogi i od njih su bili i sami petokolonaši, a još više ih je bilo, koji su svesno zatvarali oči pred činjenicama iz straha pred moćnim Nemačkim Rajhom. Videćemo dalje od kakvih je posledica to bilo.

Slično držanju Nemaca bilo je i držanje Mađara. Oni su bili mnogo slabije organizovani od Nemaca, siromašniji su i kulturno zaostaliji, ali zato su imali neposredan naslon na susednu Mađarsku. U poslednjim godinama pred rat, naglo otvaranje mađarskih privrednih preduzeća, pokretanje časopisa i listova i osnivanje mnogih kulturnih organizacija po Vojvodini, sve snabdeveno sa velikim novčanim sredstvima, govorilo je da iza sve te pojačane aktivnosti stoji mađarska vlada sa svojim dispozicionim fondovima.

Arnautska separatistička akcija naročito je bila jaka na Kosovu i Metohiji. Tu je oduvek bio aktivan Kosovski komitet, obilno pomagan i politički i novčano od fašističke Italije. Kada je izbornim sporazumom sa Stojadinovićem, preko Mehmeda Spahe, Ferhat beg Drugi uspeo da proširi autonomiju islamske verske zajednice i na staru Srbiju i Makedoniju, sa sedištem u Skoplju, albanski separatisti dobili su moćno oružje u ruke. Oni su ga za dve do tri godine tako spremo iskoristili da su u svoje ruke dobili celokupnu versku i prosvetnu organizaciju Muslimana na Jugu. Preko nje, oni su se politički organizovali, i prešli u napad, tako da je vlada u Beogradu u jesen 1939. godine bila prisiljena da tu autonomiju ukine.

Kao što se vidi, još pre početka rata, još 1941. godine naše nacionalne manjine manje više neskriveno su pokazivale svoju težnju da iskoriste prvi ratni sukob, izađu iz okvira naše državne zajednice i priključe se susednim državama. Kako se u upućenim političkim krugovima o tome dosta znalo, niko nije ni slutio da se kod tih manjina nagomilala tako velika količina mržnje prema nama. Ta mržnja i neobuzdana težnja za našim uništenjem izbila je kod njih svom snagom posle 6. aprila 1941. godine. Već prvog dana rata i vojnik i građanin osetio je, da Nemci, Mađari i Arnauti čine glavni kadar petokolonaške vojske, koja se pojavila tako organizovana svugde i na svakom mestu, da je bilo jasno da se ta organizacija morala stvarati sistematski i dugo vremena još pre početka rata. Izlišno bi bilo navoditi primere za njihov petokolonaški rat. Pomenuću samo glavne stvari.

Već prvog dana rata celokupna nemačka manjina u Jugoslaviji zaboravila je na građansku lojalnost, zakletvu vernosti državi u kojoj je živela i stavila se na raspolaganje vojsci Trećeg Nemačkog Rajha. Kulturbund se preko noći pretvorio u političku organizaciju folksdojčera. Privredne organizacije Nemačke u Jugoslaviji smesta su se ukopčale u nemačku ratnu privredu. Nemačka manjina organizovala se čitavim nizom naredaba odozgo, odvojeno od ostalih naroda, privilegovana i isticana kao vladajuća rasa. Svi mi znamo da su ti folksdojčeri iz Gestapoa i SS odreda bili gori i od najgorih rajhsdojčera. Ko ne zna u Beogradu folskdojčere dželate, Rihtera, Krigera, Hana i čitav niz sličnih beštija u ljudskom obliku, koji su tri godine ubijali i pustošili ovu zemlju. Princ Eugenova divizija sastavljena od folksdojčera pročula se ne po junaštvu u borbi sa narodnooslobodilačkom vojskom, nego po svireposti, paljenju i pustošenju naših sela u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini. Drugi folksdojčeri, koji nisu bili u vojnoj službi, radili su u organizaciji Tot, bili u privrednim preduzećima komesari i eksperti za sva moguća pitanja, samo gde se mogla prigrabiti koja para. Od našeg Banata napravljena je bila posebna upravna oblast, u kojoj su folksdojčeri imali celokupnu vlast. Treba priupitati ljude iz toga kraja, da pričaju kakva je bila ta uprava, kakvu je pravdu delila. Mi smo bili građani drugog reda, često izjednačavani sa progonjenim Jevrejima, šikanirani, pljačkani i za najmanju sitnicu u masama streljani. Ovakvo ponašanje folksdojčera u Jugoslaviji izazvalo je ogromno ogorčenje kod svih Jugoslovena. Mi se možemo slagati i ne slagati u pojedinim pitanjima državne politike, ali smo danas svi složni u jednom, da sa folksdojčerima u Jugoslaviji treba jednom za uvek prečistiti račune. Oni su to zaslužili svojim nelojalnim držanjem prema državi u kojoj su živeli, svojom svirepošću i verolomnošću, sojom grabežljivošću i bezobzirnošću.

Kad je Mađarska u proleće 1941. god. propustila nemačku vojsku da nas napadne sa severa, ona je za nagradu dobila Bačku. Već u ratu 1914. do 1918. Mađari su se pročuli zbog svojih zverstava počinjenih po Srbiji i nasilja izvršenih nad Srbima u Vojvodini. Pored svega toga, kad je Vojvodina pripojena Jugoslaviji 1918. god. prešlo se preko svega. Ni jedna glava mađarska nije pala, kad je srpska vojska ušla u Vojvodinu. Međutim, kad je mađarska vojska 1941. god. prodrla u Bačku, bez borbe i krvi, ona je odmah počela sa sistematskim istrebljivanjem našeg življa u Bačkoj. Već u aprilu 1941. god. mađarska vojska izvršila je pokolje u Novom Sadu, Somboru i titelskom srezu. Glavni potkazivači i huškači bili su domaći Mađari. Koncem 1941. god. i početkom 1942. god. pokolji nad Srbima u Bačkoj su ponovljeni. Nove hiljade ljudi i dece pobijeno je iz pušaka ili pobacano u zamrznute Dunav i Tisu. Na hiljade dobrovoljačkih porodica, što nije pobijeno, dovedeno je u koncentracione logore u Mađarsku, gde

ih je veliki deo propao. Računa se, da je u toku okupacije Bačke pobijeno 20-25.000 Srba. Ne malu ulogu pri tom igrala je i mađarska manjina u Bačkoj. Mađari u Banatu, verujući u početku da će i on pripasti Mađarskoj, išli su listom sa Nemcima. Docnije, kad su videli da se tamo učvrstila folksdojčerska vlast, oni su skrenuli protiv. Bez sumnje, da je mađarska manjina u Bačkoj, mnogo manje kriva nego folksdojčeri za pokolj nad Srbima; od njih se docnije branila i Salajeva vlada u Pešti i tovarila odgovornost na leđa mađarskih fašista, ali ipak, objektivno uzevši, njihovo učešće u tome je bilo tako veliko, da se ne mogu oprati. Kad su u proleće 1941. god. prodrle nemačke motorizovane divizije na Kosovo i Metohiju, ceo arnautski svet skočio je na oružje i pritekao im u pomoć. Naoružani od Nemaca, Arnauti su počeli besomučno da pustoše srpska sela po tim predelima. Na hiljade kuća je popaljeno, narod bez ičega najuren i ko je u to doba bio u Crnoj Gori i Srbiji, mogao je videti reke izbeglica kako beže prema severu ili jugu, da spasu samo goli život. Italijanske i nemačke trupe išle su u svemu na ruku arnautskoj težnji, da unište naš živalj u Staroj Srbiji. One su Arnautima dale oružje i celokupnu spremu, i kad su u susednim zemljama Srbiji, Crnoj Gori, Albaniji i Makedoniji počeli ustanci narodnooslobodilačkog pokreta i partizana protiv okupatora, Arnauti iz ovih krajeva služili su kao glavna pomoćna snaga okupatoru u borbi protiv tih ustanika. Metohijski i kosovski Arnauti išli su sa Nemcima i Italijanima u takve pohode protiv partizana u svima okolnim zemljama. Njihovi odredi zbog svoje svireposti i grabljivosti bili su strah i trepet za stanovništvo tih zemalja. Oni i kad je nemačka snaga na izdisaju služe kao glavni oslonac nemačkoj vojsci, koja se iz Grčke i Makedonije, preko Kosova i Metohije, povlači prema severu. Oni su u toku cele narodnooslobodilačke borbe bili glavna smetnja spajanju narodnooslobodilačkog pokreta iz Crne Gore, Bosne i Srbije, sa pokretom u Albaniji i Makedoniji. Ljudi koji su upravljali operacijama narodnooslobodilačke borbe, najbolje to znaju.

Govoreći o držanju Arnauta u staroj Srbiji i Makedoniji u ovom ratu, izuzimam časne izuzetke. Posebice treba da se oda priznanje junačkom držanju pravih Albanaca iz Albanije. Oni su od samog početka poveli borbu protiv fašističkih osvajača njihove otadžbine, drugarski i lojalno sarađivali sa narodnooslobodilačkim pokretom u Crnoj Gori i Makedoniji, stavljajući se sami na raspoloženje i pod vođstvo maršala Tita. Narodi Jugoslavije ne smeju to nikad zaboraviti, i što god bude u njihovoj moći mogu se truditi da im vrate vernost za vernosti, pomažući siromašne brđane s ove strane Drima, da i ovi što pre privrednim i kulturnim napretkom stanu u red kulturnih naroda u Evropi. Ali, simpatije koje mi osećamo prema narodu u Albaniji, ne smeju nas omesti da raščistimo račune sa kvislinškim razbojnicima Kosova i Metohije.

Iz gore napisanih redaka vidi se, da su se tri glavne manjinske grupe u Jugoslaviji same odrekle svojih građanskih prava istupajući otvoreno neprijateljski prema državi u kojoj žive. Zato su izgubili pravo da se i dalje zovu naši građani. Njih treba ukloniti iz naše države, jer su to i zaslužili.

Osim nelojalnog držanja ima i drugih dubokih državnih razloga, koji nas prisiljavaju da iskoristimo ovaj rat i rešimo pitanje iseljavanja manjina. Naše manjine, već smo podvukli, nisu za nas opasne zbog svoga broja, koliko zbog svoga geo-političkog položaja i svoje povezanosti sa sebi srodnim susednim narodima. Zato su one iskorišćavane od tih naroda u borbi protiv nas, a služile su ujedno kao kamen spoticanja između naše države i susednih naroda. Demokratska Federativna Jugoslavija može imati mira i osiguran sigurni razvitak samo

onda, ako bude etnički čista, i ako rešenjem manjinskog pitanja jednom za uvek ukloni uzroke trvenjima između sebe i susednih država.

Kada pogledamo na priložene karte, treba da vidimo, da su se naše manjine skupile na vrlo važnim privrednim i strategijskim položajima naše države. Na primer Vojvodina, koja vlada ušćima reka srednjeg podunavlja i Dunavom i gospodari pristupom iz Srednje Evrope na Balkan, geo-politički uzevši, strategijski je ključ Balkana. Bez nje, glavne jugoslovenske zemlje Srbija i Hrvatska, izgubile bi svoj oslonac na Dravi, Savi, Dunavu i Moravi i opet postale beznačajne periferijske pokrajine neke nove Austrije ili Turske. Vojvodina je žitnica cele Jugoslavije, i da u njoj nema ni jednog Srbina i Hrvata, morali bi se za nju boriti, zbog ishrane miliona naših građana, u pasivnim krajevima južno od Save i Dunava. Kada čovek pokuša da stvara plan za buduću privrednu izgradnju jugoslovenskih zemalja, on ga ne može ni zamisliti bez Vojvodine, kao žitne rezerve. Zemlje južno od Save i Dunava sa svojim rudnim bogatstvom, sa bogatim šumama i velikom hidroelektričnom energijom, pružaju sve uslove za izgradnju savremene industrije. Ali ona će se moći tamo podići samo u tom slučaju, ako vojvođanske ravnice pruže dovoljno životnih namirnica za ishranu radničkih masa po tim novim industrijama. Međutim, u toj Vojvodini, mi Srbi i Hrvati činimo samo relativnu većinu, zato nam se moglo i desiti u ovom ratu da Mađari uzmu Bačku, a Nemci, preko svojih manjina u Banatu, da od njega naprave mali Rajh.

Sličan je položaj zemalja oko Šar-planine, naseljenih sada pretežno Arnautima. Ti predeli su razvođe balkanskih reka, što odatle teku u tri mora, zato su Kosovo i Metohija oduvek smatrani kao strategijski centar Balkana. S druge strane, držeći centralni deo Balkana, ovi predeli razdvajaju Crnu Goru od Srbije, a njih obadve od Makedonije. Ove zemlje Demokratske Federativne Jugoslavije, sve dotle neće biti čvrsto među sobom povezane, dok ne dobiju i neposrednu etničku granicu. Ovo je pitanje naročito važno za Makedoniju. Od reke Vardara njegov gornji tok drže Arnauti, njegov donji tok imaju u svojim rukama Grci. Mi Južni Sloveni držimo samo njegov srednji tok. Pozicije su suviše slabe, a da ne bi mogle biti dovedene u pitanje onako, kako je to napravila Italija u ovom ratu, pripajajući Albaniji ne samo Kosovo i Metohiju, nego i Debar, Kičevo, Gostivar i Tetovo. Mi ne smemo da imamo iluzija o pitanju budućeg razvitka odnosa u Evropi. Ovaj strašni rat teško da će biti poslednji. Mi ćemo i dalje ostati na raskrsnici svetova, zato i opet izloženi prvom udarcu u nekom novom ratu. Stoga je dužnost ljudi, koji upravljaju sudbinom svih zemalja, da sada već predviđaju sve mogućnosti i osiguraju ih od ponavljanja događaja iz ovog rata. Državnici stare Jugoslavije nisu to imali u vidu 1918. god. kad su zadržali nacionalne manjine. Još više, iz partijsko-političkih razloga, oni su te manjine pomagali, a mi smo u ovom ratu platili to desetinama hiljada glava. To se više ne sme ponoviti. I privredno važne su za nas plodne kotline Pologa, Kosova i Metohije. Oko njih se nalaze naše siromašne zemlje, kao Crna Gora, Sandžak novopazarski severno od Šar-planine i siromašna pečalbarska naselja Makedonaca južno od Šar-planine. Oni s pravom traže da im se natrag vrate zemlje odakle su ih Arnauti najurili poslednjih 150 godina.

Ja namerno u ovom referatu usredsređujem pažnju na Vojvodinu i Staru Srbiju, jer smatram da je tu čvor našeg manjinskog problema. Pri rešavanju ovog pitanja, nas ne sme da vodi nikakva želja za osvetom, zbog počinjenog nasilja od njihove strane nad našim narodima. Samo hladan državni račun mora da upravlja našom politikom po ovom pitanju. Mi imamo tih manjina rasutih i po dru-

gim pokrajinama. Bez sumnje posle ovih strašnih nasilje što ih uz pomoć domaćih Nemaca počiniše Nemci iz Rajha po slovenačkim zemljama, Slovenci imaju puno pravo da traže čišćenje svojih zemalja od folksdojčera. Nova politička granica između nas i Austrije mora biti i etnička granica između Slovenaca i Nemaca. Samo, tu je u pitanju koja desetina hiljada Nemaca, i posao će moći svršiti sami Slovenci, bez velikih komplikacija. Nemačke i mađarske manjine po Hrvatskoj, i Slavoniji, Bosni i Hercegovini, rasuta su ostrvca u etničkom moru jugoslovenskih naroda, i daće se ili proterati ili pretopiti bez velikog otpora. Za nas je glavni problem, kako razbiti manjinske blokove na važnim geo-političkim položajima. Tu će morati priskočiti u pomoć snaga celokupne države preko Federalne vlade.

Pošto smo izneli razloge zašto je potrebno očistiti državu od manjina, da vidimo ima li mogućnosti za izvođenje toga plana. Objektivno uzevši, uslovi za taj posao vrlo su povoljni. Ako se 1918. god. prilikom izgrađivanja Evrope polazilo sa stanovišta, da se manjinsko pitanje može rešiti preko povlastica tim manjinama, iskustva iz ovoga rata su pokazala celoj Evropi, da to nije tačno. Bezobzirno iskorišćavanje nemačkih manjina od strane Trećeg Rajha dovelo je do saznanja da je jedino pravilno rešenje toga pitanja, raseljavanje manjina. Sam Treći Rajh poveo je jednu brutalnu kolonizacionu politiku, prebacujući milione s jednog kraja Evrope na drugi. Štaviše, on je spremao planove za iseljavanje čitavih naroda, i putem jedne smišljene kolonizacione politike težio je da zavlada jugoistočnom i srednjom Evropom. Da je on pobedio u ovom ratu, nas Južnih Slovena, posebice Srba, nestalo bi sa lica zemlje. Ovaj način rešavanja manjinskog pitanja, primili su bili i nemački saveznici Italija i Mađarska. Zato je razumljivo da su i naši saveznici stali na stanovište, da se u ovom ratu manjinsko pitanje reši putem preseljavanja. Prvi bratski Sovjetski Savez primenjuje još pre rata ovu metodu u rešavanju manjinskih pitanja. On je, već davno raselio Karelce na granicama Finske. Iz primorskih oblasti na Dalekom istoku iseljeni su Korejanci i Kinezi čak u Turkestan. Kad je Sovjetski Savez još 1940. zaposeo Besarabiju, on je iselio iz nje 150 hiljada besarabskih Nemaca. Čitav grad od baraka izgradili su te godine Nemci na ušću Save u Dunav u Zemunskom polju. Mi Beograđani imali smo tada prilike da gledao transport tih Nemaca pri odlasku za nemački Rajh. I sada Sovjetski Savez još u toku rata vrši izmenu stanovništva, preseljavajući Poljake iz Ukrajine i Bele Rusije, preko nove sovjetsko-poljske granice, a dovodeći otud Ukrajince i Beloruse u Sovjetski Savez. Pozivajući se na ove primere i mi ćemo imati pravo, da tražimo od naših saveznika, da se i naše manjinsko pitanje reši na isti način, iseljavanjem.

Tražeći od naših saveznika da nam dozvoli iseljavanje manjina, mi ćemo na to imati više pravo, nego i jedan drugi narodu u Evropi. Nijedan narod u Evropi nije toliko podneo, od naroda srodnih svojim manjinama, kao mi. Preko milion ljudi, žena i dece izginulo je u ovom strašnom ratu kod nas, i to tri puta više poklano je nejači, nego što je ljudi palo na bojnom polju sa puškom u ruci. Veliki deo krivice za te pokolje nose na sebi, kao što smo videli, naše manjine. To našim saveznicima treba kazati i dokazivati. Duboko sam uveren, da će nas oni razumeti i izaći u susret našim željama. Naročito, veliko uzdanje polažem u bratski Sovjetski Savez. Mi smo bili jedini narod pregažen od nemačkog okupatora, što je digao ustanak Nemcu iza leđa onda, kada je Hitler u leto 1941. poveo nemačke horde na Lenjingrad, Moskvu i Staljingrad.

Tri godine mi smo se preko narodnooslobodilačkog pokreta borili pod najtežim uslovima. Zato se s pravom možemo nadati, da će nas bratski Sovjet-

ski Savez pomoći, da onako rešimo manjinsko pitanje kod nas, kako ga je on rešavao i rešava kod sebe.

Manjinsko pitanje putem iseljavanja najlakše se vrši za vreme ratova kakav je ovaj. Narodi na čiju će štetu to ići, naši su protivnici u ovom ratu. Oni su napali nas, ne mi njih. Oni su pustošili naše zemlje, i sami svesno iskoristili svoje manjine u borbi protiv nas. Mi nemamo prema njima nikakvih teritorijalnih zahteva, izuzev prema Italiji u pitanju Istre, Gorice i Gradiške. Zato, s tim većim pravom možemo tražiti kao pobednici da prime svoje manjine iz naše države.

Ovaj rat, sa svojim pokretima masa stvorio je i prethodno psihološko raspoloženje za iseljavanje. Naše manjine, svesne su šta su počinile, zato se neće dugo ni braniti, ako ih poteramo. Općenito uzevši, kad se i imaju u vidu svi elementi o kojima smo govorili, mi nikada nismo imali povoljnije uslove za rešenje manjinskog pitanja, nego u ovom trenutku. Ovisi od širine pogleda, uviđavnosti i energije ljud, što odlučuju sudbinom naših naroda, hoće li se to pitanje pravilno rešiti. Duboko sam uveren da oni shvataju značaj celog problema, i da će znati pristupiti njegovom rešavanju. Zato i pišem ove redove.

Način rešenja manjinskog pitanja u novoj Jugoslaviji

Kad se stane na stanovište, da je jedino pravilno rešenje manjinskog pitanja za nas, iseljavanje, nameće nam se čitav niz zadataka, koji se pritom moraju rešiti. Da li seliti sve manjine, ili samo pojedine narode, iz kojih pokrajina prvenstveno isterati manjinski elemenat, kako organizovati iseljavanje, a još važnije kako naseliti napuštena sela i gradove. Daću o tome nekoliko napomena.

Po pitanju važnosti naroda koje treba iseliti, mišljenja sam, da treba uzeti red: Nemci, Mađari, Arnauti, Italijani, Rumuni. Već smo izneli, šta su sve u toku rata počinile kod nas nemačke, mađarske i arnautske manjine. Načelno gledajući, oni su svi zaslužili da izgube građanska prava u ovoj zemlji. Međutim, politički obziri zahtevaju diferencijaciju.

Posle ovih strahota, što ih počiniše Nemci po našim zemljama i po celoj Evropi, oni su izgubili svako pravo, zato ih treba sve nemilosrdno goniti. Mađarski narod i kod nas, kao i u Mađarskoj, i pored pokolja u Bačkoj, i pandurske službe Nemaca u Rusiji, ipak zaslužuju nešto obzira. Na njih ne bi trebalo primeniti sve one mere, koje će se primeniti protiv Nemaca. To isto važi i za Arnaute u Staroj Srbiji i Makedoniji. Međutim, prilikom rešavanja manjinskog problema, mi moramo po svaku cenu etnički osvojiti Bačku, Kosovo i Metohiju, izbacujući tom prilikom koju stotinu hiljada Mađara i Arnauta iz naše države. Fašistički režim u Italiji strahovito je postupao sa našim svetom u Istri, Gorici i Gradišci. Kad dobijemo te zemlje natrag, mi se moramo potruditi da ih ponovo etnički osvojimo, iseljavajući iz njih sve one Italijane koji su se tamo naselili posle 1. decembra 1919. god. Sa Rumunima stvar će biti najlakša. Nekoliko desetina hiljada Rumuna živi u Banatu našem, a nešto manje našeg sveta ima u rumunskom Banatu. Jednim političkim sporazumom sa vladom u Bukureštu, dala bi se izvršiti razmena.

Drugo važno pitanje je, koje zemlje prvenstveno treba očistiti od manjina. Već sam podvukao, zašto za nas nije glavno koliko isterati manjina, nego odakle ih proterati. One manjine, koje su rasute po našim zemljama, kao pojedinačne porodice i manja naselja, nisu za nas opasne. Za nas predstavljaju opasnost veliki manjinski blokovi u strategijski i privredno važnim graničnim pokrajinama. Posebice ti etnički manjinski blokovi su opasni onda kad graniče sa

sebi srodnim susednim narodima. Polazeći sa ovog stanovišta, za nas je važno očistiti Nemce, Mađare iz Vojvodine, a Arnaute iz Stare Srbije i Makedonije. Isto tako, treba potisnuti Nemce iz Kočevja, Maribora i drugih graničnih oblasti. Ovim pitanjem ćemo se zabaviti podrobnije.

Počećemo sa Vojvodinom. Kad uzme čovek predase etnografsku kartu ove naše zemlje, videće da je tako šarena, kao najlepši pirotski ćilim. Ali, pažljivi posmatrač će vrlo brzo da izdvoji pojedine etničke blokove, koji daju osnovnu potku ovom ćilimu. Zapaziće na primer, da je glavna masa mađarskih etničkih naselja smeštena u severo-istočnoj i srednjoj Bačkoj. Tu se nalazi počevši od Horgoša i Subotice na severu, preko Sente, Bačke Topole, Kule i Novog Sada glavni etnički mađarski blok u našoj zemlji. Od pola miliona Mađara, koliko ih je bilo od prilike 1941. god. u Jugoslaviji, skoro 300.000 živi u Bačkoj. Ostalih 200.000 rasuto je po Banatu, Sremu, Hrvatskoj i Slavoniji, kao beznačajne manjine. Ukloniti iz Bačke 200.000 Mađara, značilo bi rešiti mađarski manjinski problem kod nas.

Problem nemački nije tako jednostavan. Nemci žive rasuti po celoj državi, ali i oni su uglavnom naseljeni u bogatim ravnicama Bačke, Banata i Srema. Ako Mađari zauzimaju srednju i severo-istočnu Bačku (vidi priložene karte), Nemci zauzimaju jugo-zapadnu. Srezovi: Apatin, Novi Vrbas, Odžaci, Stara Palanka i dobrim delom Novi Sad i Sombor, naseljeni su Nemcima. Ako želimo, da stvorimo svoju apsolutnu većinu u Bačkoj, mi te srezove moramo očistiti od Nemaca. Uopšte, Bačka je ključ naših položaja u Vojvodini. Na nekih pola miliona Mađara i Nemaca u toj oblasti dolazi nešto više od 300.000 svih Slovena: Srba, Hrvata i Slovaka. Zato, prilikom rešavanja manjinskog pitanja na ovu oblast treba naročito obratiti pažnju.

U Banatu položaj je mnogo bolji. Ova oblast nije tako opustošena u ratu kao Bačka. Mi imamo u njoj apsolutnu većinu, a kao nacionalnu manjinu od većeg značaja samo Nemce. Oni su smešteni u srezovima: Pančevo, Bela Crkva, Vršac, Bečkerek, Itebej i odatle ih treba isterati. U Sremu naseljeni su Nemci u srezovima Zemun, Stara Pazova, Ruma, Šid. Oni drže najbolje i najplodnije zemlje, i te srezove treba od njih očistiti. U Sloveniji predeli oko Kočevja i Maribora moraju biti oslobođeni od Nemaca. U ostalim našim pokrajinama, treba po mogućnosti razbiti i raseliti nemačka i mađarska naselja, ali nabrojane srezove treba od njih očistiti. Ako bi mi uspeli da izbacimo iz Bačke, Banata i Srema, iz označenih srezova 5–600.000 Nemaca i Mađara, i na njihovo mesto da naselimo naš svet, Vojvodina bi jednom zauvek postala naša.

Pošto u pitanju Arnauta Stare Srbije i Makedonije, moramo i etnički da zavladamo Kosovom i Metohijom, a da izbegnemo sukob sa susednim albanskim narodom, tu treba još smišljenije i taktičnije raditi nego u Vojvodini. Zato, treba dobro proučiti, koje predele moramo raseliti od Arnauta i naseliti svojim narodom, ne dirajući nijedno selo, ni jednu kuću arnautsku više nego što je potrebno. Ako se želi da se postigne cilj međusobnog povezivanja Crne Gore, Srbije i Makedonije, Kosovo i Metohija moraju iz temelja izmeniti svoj etnički sastav. Pre svega, treba očistiti Metohiju kao graničnu oblast, susednu Crnu Goru, zato najzgodniju za kolonizaciju Crnogoraca. Pored toga, metohijski i drenički Arnauti najvernije su sluge danas Nemaca, kako su juče bili fašističke Italije. Čuda i pokora počinili su Arnauti sa makedonskim selima na gornjem Vardaru. Zato Makedonci imaju pravo, da traže njihovo iseljavanje. Prilikom detaljnijeg izrađivanja plana, treba tačno utvrditi koja sela i koje srezove u Staroj Srbiji i Makedoniji treba očistiti, prema tome postupati.

Načelno čovek ne bi imao ništa protiv toga, kad bismo mi mogli sve manjine da uklonimo iz svojih zemalja. Zato treba na tome i raditi. Ali ovo što navodimo za Vojvodinu, Sloveniju, Staru Srbiju i Makedoniju, to je minimum, što se mora postići, ako želimo da osiguramo sebi za budućnost posed tih zemalja.

Ako smo načelno složni, da se manjinsko pitanje kod nas može rešiti samo putem iseljavanja i na način na koji smo naveli, postavlja se problem, kako to izvesti.

Prvo što moram da kažem po tom pitanju, to je ovi ratovi su najpogodniji za rešavanje tih problema. Oni kao kakva bura, hujeći preko država čupaju korene i raznose narode. Ono, zašto bi u mirno doba trebale decenije i vekovi, za vreme ratova svršava se za koji mesec i koju godinu. Ne treba da se varamo. Želimo li da rešimo to pitanje, možemo ga rešiti samo sad dok je rat. Ljudi, koji su posle 1918. god. vodili staru Jugoslaviju, mislili su da putem kolonizacije mogu razbiti manjinske etničke blokove u našim zemljama. Mi smo potrošili milijardu dinara naseljavajući dobrovoljce i druge koloniste po Vojvodini, Kosovu i Metohiji. U Vojvodini pomerili smo u roku od 20 god. razmer snaga u našu korist za nekoliko procenata, ali i pored toga u Bačkoj je ostala nemačka i mađarska većina. Na Kosovu i Metohiji, Arnauti su od 1918. god, do 1938. god. porasli više prirodnim priraštajem, nego što smo mi iselili kolonizacijom.

Tako je bez po muke uspelo Mađarima i Arnautima, da i to malo rezultata ponište isterujući naše koloniste iz Bačke, sa Kosova i Metohije. Da nam se to ne bi desilo i drugi put, vojska još u toku ratnih operacija mora planski i nemilosrdno da očisti od nacionalnih manjina sve ove krajeve, koje želimo da naselimo svojim, nacionalnim elementom. Neću da ulazim u detalje kako to treba izvoditi. Ako bi se ovo stanovište načelno usvojilo, od sveg srca bih stavio na raspoloženje svoje znanje i svoja iskustva Vrhovnoj komandi narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda za izradu detaljnih planova po tom pitanju. Zasad, samo napominjem, da bezuslovno treba očistiti Nemce i Mađare iz srezova u Vojvodini, koje sam naveo, a Metohiju, Kosovo i Polog od Arnauta.

Pored čišćenja od strane vojske u toku operacija, treba primeniti i druga sredstva, da bi se narodne manjine prisilile na iseljavanje. Pre svega, zbog njihovog držanja u ovom ratu, treba im oduzeti sva manjinska prava. Nemilosrdno treba staviti pred ratni sud sve one članove narodnih manjina, koji su se stavili na bilo koji način u službu okupatora. Za njih treba stvoriti koncentracione logore, njihova imanja zapleniti, a porodice im isto poslati u logore, pa prvom prilikom prebaciti u njihove nacionalne države. U tom pitanju mnogo nam može pomoći u odnosu Mađara i Nemca bratska sovjetska vojska. Prilikom čišćenja manjina naročito treba obratiti panju na inteligenciju i bogatije društvene slojeve. Oni su i inače bili prema nama najgori, a najvernije služili okupatorima, najopasniji su kad ostanu na svom mestu. Radnička i seljačka sirotinja inače nije mnogo simpatisala nemački i mađarski fašizam, zato je ne treba ni goniti. Isto ovo važi i za arnautske begove, i arnautsku čaršiju. Oni isti ljudi, koji su služili za vreme stare Jugoslavije svim režimima, zarađivali pare na prljavim poslovima, bili su naši najveći krvnici posle 1941. god.

Ima još niz pitanja uvezi sa iseljavanjem manjina, ako se tome pristupi. O njima ćemo govoriti docnije.

Kolonizacija napuštenih zemalja

Od neobično velike važnosti je naseljavanje napuštenih sela i gradova od strane našeg sveta. Evo zašto. Interesi državni zahtevaju da se napuštene zem-

lje od manjina što pre nasele, da bi i njih i celu Evropu što pre stavili pred gotov čin. Privredni interesi države traže da se ovo etničko pomeranje izvrši sa što manje štete za privredni život naše države, zato, napuštene zemlje ne smeju ostati neobrađene, fabrike moraju dalje da rade, a zanatske radionice da se ne zatvaraju. Sve to nije tao lako izvesti. Koliko god uneli volje, smisla za organizaciju i veštine za izvođenje ovih poslova, mi nećemo moći izbeći privremene privredne štete zbog iseljavanja narodnih manjina. To nas ne sme da odvrati od glavnog cilja, ali upravo stoga moramo preduzeti sve što je u ljudskoj snazi, da te štete svedemo na najmanju moguću meru. Ovo je pitanje tim važnije, što su naše manjine naseljene po bogatim poljoprivrednim oblastima Vojvodine, Stare Srbije i Makedonije. Naročito Nemci drže u svojim rukama proizvodnju industrijskog bilja. Ako želimo da održimo našu šećernu, lanenu i konopljanu industriju, mi ćemo se morati pobrinuti da brzo zamenimo proteranog nemačkog proizvođača. Isti slučaj je sa zanatstvom i industrijom, preko 80% svih zanata u Vojvodini nalazi se u rukama Nemaca! Mnogo manji procenat zanata u Hrvatskoj i Slavoniji, ali opet vrlo važan nalazi se u njihovim rukama. Nemci gospodare mlinarskom, pivarskom i konopljanom industrijom u Vojvodini, Mađari šećernom. Sve to moramo imati u vidu, i unapred spremiti aparat, koji će to sve preuzeti i osigurati pravilno funkcionisanje privrednog života i posle odlaska Nemaca i Mađara iz naših zemalja.

Da bi napuštene zemlje od manjina bile što pre obrađene, njih treba odmah naseliti našim svetom. Posle 1918. god. kod nas se kolonizacija izvodila sa dobrovoljcima i domaćim kolonistima. Dat im je zemljišni posed 5 hektara, nešto alata i po negde zidane kuće. Posedi su bili isuviše mali, alat slab, nedostajala je stoka i zato su naše kolonije sporo napredovale. To tim pre, što su planinci iz Crne Gore, Hercegovine, Krajine i Like svođeni u barovite ravnice Vojvodine, i teško se privikavali novoj klimi, novom načinu rada na zemlji. Zato su mnogi od njih počeli rasprodavati svoje posede, i pred rat 1941. god. država je morala posredovati, da spreči da te zemlje putem kupnje ponovo ne dođu u ruke narodnih manjina. Sad treba pristupiti poslu kolonizacije mnogo temeljnije, sa više ozbiljnosti i naučnih metoda.

Prilikom kolonizacije Narodno-oslobodilački pokret nalaziće se pred istim zadatkom kao i vlada stare Jugoslavije posle 1918. god. Najbolji borci pokreta regrutovali su se iz pasivnijih krajeva južno od Save i Dunava i od siromašnog sveta severno od tih reka. Seljaci iz hiljada popaljenih sela Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Dalmacije, Like, Banije, Hrvatske i Srbije, zahtevaće od svojih vođa nagradu za svoje patnje, odštetu za svoja popaljena imanja, i oni će im morati nešto dati. Njihova kolonizacija po napuštenim nemačkim, mađarskim i arnautskim selima biće im najbolja nagrada. Ali, pritom se ne smeju praviti pogreške rađene posle 1918. god. Načelno, zemlje i imanja napuštene od manjina, treba prvenstveno davati partizanskim borcima i svima članovima Narodno-oslobodilačkog pokreta uopšte. Ali, pritom se mora poći od stanovišta, da zemlju uzme samo onaj, koji je voljan sam da je obrađuje. Zemlja je alatka, s njom se ne sme spekulisati. Zato, ona ne sme služiti kao nagrada ni najboljem borcu, ma koliko inače bio zaslužan, ako je neće sam da obrađuje. U novoj Jugoslaviji, ne sme da bude ni malih ni velikih spahija.

Prilikom naseljavanja Vojvodine, Kosova i Metohije, treba poći od jednog pravilnog stanovišta: ne rešava se problem agrarnog proletarijata u Jugoslaviji na taj način, što će se jedan mali njegov procenat pretvoriti u sitnog posednika. Taj se problem može rešiti samo putem ubrzane industrijalizacije. Zato vojvo-

đanske ravnice trebaju da posluže, ne kao smestište za koju stotinu hiljada gladnih Crnogoraca, Hercegovaca i Krajišnika, nego kao poljoprivredna osnova za ishranu celokupne države, za njenu industrijalizaciju. Polazeći sa ovog stanovišta, mi višak hrane u Vojvodini za ishranu ostale države možemo dobiti na dva načina: 1) da stvaramo putem kolonizacije veće seoske posede od 5 hektara, koji će veliki deo svojih proizvoda izvesti na pijacu. Drugi je način, da državna vlast zadrži dobar deo zemalja napuštenih od manjina za sebe, i da ih obradi u svojoj režiji. Da se kombinovati i jedno i drugo rešenje, i to bi može biti bilo najzgodnije. Ne mogu dovoljno da podvučem značaj ovog pitanja, prostor mi ne dozvoljava da u njega ulazim podrobnije.

Pitanje industrije i zanatstva je isto tako važno kao i poljoprivredno, samo to će se mnogo lakše rešavati. Poljoprivrednu industriju u Vojvodini treba etatizovati. Isto to uraditi sa svima velikim neprijateljskim preduzećima po državi. Sa zanatima neće ići tako lako, ali bi se i tu dalo mnogo učiniti, pomažući domaće zanatlije i njihove pomoćnike, da preuzmu napuštene zanatske radnje.

Neobično je važno pitanje u vezi sa napuštenim zemljama od strane nacionalnih manjina, da kolonizacija bude vršena po svim propisima međunarodnih običaja i prava. Zato, treba što pre potražiti odobrenje saveznika i već sad se potruditi, da nam se dade pravo konfiskovanja imanja neprijateljskih manjina. Državna komisija za ratne krivce morala bi staviti na raspoloženje materijal kojim bismo mogli svetskom javnom mnjenju i saveznicima dokazati, šta su sve počinile narodne manjine po našim zemljama u ovom ratu. Ovaj predlog sam trebao staviti ranije, ali sam izostavio, pa ga ovde ubacujem.

Organizacija posla

Već smo podvukli značaj čišćenja manjina još u toku ratnih operacija. Zato je uloga vojske u ovom poslu najznačajnija. Ona je ta, koja ima da primeni oružanu silu pri izbacivanju manjina iz naše države. Zato je od prvoklasne važnosti, da naši vojni komandanti, u predelima naseljenim Mađarima, dobiju precizna uputstva, šta i kako da rade. Još bi najbolje bilo osnovati pri Vrhovnoj komandi narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda poseban odsek, koji bi imao zadatak da se brine o čišćenju manjina još u toku rata. Taj odsek skupio bi oko sebe jedan mali broj stručnjaka, poznavaoca manjinskog problema u pojedinim našim zemljama, još u toku rata. Vojska bi u prvo vreme dok se ne stvore civilne vlasti, osim proterivanja manjina, morala preuzeti na sebe i čuvanje napuštenih objekata i instalacija. Ona bi morala, može biti, da se pobrine i za jesenju setvu. Sve se to može izvršiti samo onda, ako se stvori poseban aparat preko koga će se to raditi. Njega treba zadržati kod vojske i onda, kad celo pitanje pređe u nadležnost nekog ministarstva ili povereništva.

Zamršenost poslova oko iseljavanja koga miliona nacionalnih manjina iz naše države i naseljavanje stotinina hiljada našeg sveta po napuštenim selima i gradovima, zahtevaju stvaranje jedne posebne ustanove, koja će sve te poslove voditi. Tu ustanovu, ministarstvo ili povereništvo, treba što pre stvoriti. Mi smo posle 1918. god. imali ministarstvo agrarne reforme. Ono je imalo zadatak, da putem agrarne reforme zadovolji glad jednog dela našeg seljaka za zemljom. U osnovi uzevši, organizacija tog Ministarstva nije bila hrđava, ako ono nije ispunilo svoj zadatak, to je krivica do njegove birokratije i nesposobnosti naših partijskih vođa. Sve od 1918. god. imao sam prilike, da pratim rad činovnika toga Ministarstva. Ono se vrlo brzo korumpiralo, birokratisalo, i Ministarstvo je godinama postojalo ne zbog kolonista, već zbog svojih činovnika. Od 1.000.000.000

din. koliko je stara Jugoslavija izdala na agrarnu reformu po proračunima poznavaoca, samo 200.000.000 otišlo je za koloniste, a oko 800.000.000 progutale su činovničke plate. Pri organizaciji novog ministarstva za kolonizaciju, ovo se mora izbeći. Zato se ovaj posao ne sme poveriti starim činovnicima Ministarstva poljoprivrede, Odeljenja za agrarnu reformu. U njega se moraju potražiti i dovesti ljudi, koji će shvatiti značaj pitanja i biti spremni da svo svoje vreme i energiju utroše na ovaj veliki posao. Zato, prilikom osnivanja ovog Ministarstva, koje će inače biti privremeno, treba putem posebne Uredbe omogućiti izbor činovnika iz privatnih i javnih preduzeća za taj posao, njima treba dati dobre plate, osigurati napredovanje, ali zato nemilosrdno se obračunati sa svakim od njih, koji podlegne korupciji. A korupcije u ovoj vrsti poslova, gde se raspolaže sa milionima tuđeg imanja, uvek je bilo, pa će i biti.

Podrobnije izlaganje kako da se organizuje ovo ministarstvo odvelo bi daleko. Zasad napominjem, da pored strogog izbora činovništva treba pojačati nadzor nad njegovim radom preko Narodnooslobodilačkih odbora. Ovi odbori mogu igrati vrlo veliku ulogu u rešavanju pitanja kako da se isele manjine i kako da se nasele novi kolonisti. Federalna vlada i onako će morati po ovom pitanju da veliki deo poslova prepusti Narodnooslobodilačkim odborima u pojedinim pokrajinama.

To treba imati u vidu, kad se izrađuju smernice naše kolonizacione politike. Samo već unapred treba ograničiti delokrug rada ovakvoj ustanovi. Sukob kompetencija u ovakvim pitanjima može da zakoči svako pravilno otpravljanje poslova. U ovom trenutku, za nas su pored vojske, najvažniji činilac Narodnooslobodilački odbori na terenu. Ono ogromno ogorčenje, što se nakupilo u duši naših naroda u toku ovog rata protiv narodnih manjina zbog njihovih zločina, počinjenih nad nama, dolazi do izraza u svima našim pokrajinama u neodoljivom naletu našeg sveta protiv tih manjina. Tu mržnju i neutoljivu želju naših masa da raščiste sa manjinama, treba konstruktivno iskoristiti. Ona ne sme da se izvrgne u anarhiju i pljačku, nego ima da posluži državnim ciljevima, koje smo naveli. Zato, treba što pre uputiti precizna uputstva Narodnooslobodilačkim odborima po celoj zemlji, šta i kako imaju da rade. Ti odbori imaju da organizuju proterivanje manjina, ali isto tako i da se pobrinu, da se napuštena imanja očuvaju, zemlje obrade, radionice i fabrike očuvaju. Može biti, da bi bilo dobro, da počev od seoskih odbora, do zemaljskih, stvore svugde posebne sekcije za ovo pitanje. Od samog početka treba naviknuti naše ljude, da se zna ko za šta ima pravo, ali ko i za šta odgovara. Ovo pitanje je tako važno, da bi može biti bilo vrlo korisno, da Maršal Tito, kao Vrhovni komandant Narodno-oslobodilačke vojske, izdajući uputstva vojsci, izda što pre i posebna uputstva Narodnooslobodilačkim odborima, kako da se postupa po ovom pitanju. Pitanje je vrlo hitno, a osnivanje posebnog ministarstva i stvaranje njegove organizacije traži dosta vremena.

Isto toliko mogu biti korisni narodnooslobodilački odbori i za dovođenje kolonista u napuštena sela, koliko i pri čišćenju manjina iz njih. Već sam podvukao da je jedan od glavnih razloga neuspeha naše kolonizacije od 1918–1941. god. bio taj, što su zemlju dobijali ljudi, koji je sami nisu hteli obrađivati. Ovaj put ta se pogreška mora izbeći. Mi moramo pronaći puta i načina da za kolonizaciju pridobijemo seljake, domaćine. Ti se vrlo teško kreću, ali kad se jednom presele u novo mesto, brzo se ukorene. Narodnooslobodilački odbori po našim zemljama odakle ćemo dobijati koloniste, imali bi zadatak, da vrbuju ovu vrstu kolonista za iseljavanje. Oni bi isto tako morali da se pobrinu, kako popuniti

nedostatak zanatlija i stručnog radništva po Vojvodini pole proterivanja Nemaca. Tome poslu mnogo bi mogla pripomoći razna stručna i staleška udruženja, komore, zadruge, sindikati, preko njih bi naročito bio olakšan posao preseljavanja gradskog stanovništva.

Pitanje organizacije celog posla oko iseljavanja narodnih manjina i nove kolonizacije, nabacio sam ovde samo u glavnim crtama. Ima još mnogo stvari o kojima će se morati razmisliti, ali otišlo bi se suviše u pojedinosti. Ostavićemo to za slučaj detaljnijeg proučavanja celog problema. Reći ću nekoliko reči o neposrednim zadacima po ovom pitanju, koji se već sad nameću. Dok mi raspravljamo, treba li iseljavati ili ne manjine, kako bi i na koji način naselili opustele zemlje, vihor rata huji preko naših zemalja. Iz svih krajeva, gde se vode ratne operacije, stižu izveštaji da se naše narodne mase nemilosrdno obračunavaju sa onim narodnim manjinama, koje su u ovom ratu bile protiv nas. Tu narodnu bujicu treba što pre kanalisati. Najvažnije, što bi sad odmah trebalo uraditi bilo bi: 1) Izdati uputstva vojsci, narodno-oslobodilačkim odborima šta da rade, 2) Kod bratske sovjetske vojske preduzeti korake, da nam pomogne u čišćenju Nemaca i Mađara, 3) Preduzeti sve mere da se napuštene zemlje još jesenas urade, a fabrike i radionice očuvaju, 4) Početi odmah sa naseljavanjem opustelih sela i gradova sa našim svetom, zabraniti svaku pljačku i raspolaganje sa imovinom neprijateljskih naroda pod pretnjom smrtne kazne.

To bi bile prve mere, koje bi se morale odmah preduzeti. Ostale poslove započeti što pre. Zaboravio sam da napomenem, da je vrlo važno ona imanja po gradovima i selima, koja ćemo dati kolonistima, odmah i preneti na njih. U staroj agrarnoj reformi, činovnici, politički korteši terali su čitavu trgovinu sa sirotim kolonistima, sad im dajući, sad im oduzimajući zemlje. To sad treba izbeći. One zemlje, koje se dadu seljacima, treba na njih i preneti, isto tako i kuće i zanatske radionice. Drugo je pitanje da li se tom prilikom seljaci mogu vezati, da moraju pristupiti zadrugama za zajednička obrađivanja zemlje. Mislim da bi to bio najbolji način kako da se pomoću savremenih poljoprivrednih mašina zemljišta bolje obrade. I o tom bi trebalo više govoriti, jer je pitanje vrlo značajno. Napominjem samo, da bi se zajedničko obrađivanje zemljišta kod nas dalo najlakše uvesti, baš u onim krajevima, gde se bude vršila ova kolonizacija.

Zaključak

Moj referat o manjinskom problemu ispao je može biti preopširan. Međutim, pitanje je od tako velikog značaja za naš državni život, da se sve bojim da nisam šta ispustio. Može biti nikad nam se neće pružiti ovakva prilika da svoju državu napravimo etnički čisto našu. Svi veliki problemi današnjice u našoj državi, bili oni od nacionalno-političkog, socijalnog ili privrednog značaja, mogu neki manje, neki više i da pričekaju na svoje rešavanje. Međutim, manjinski problem, ako ne rešimo sad, nećemo ga nikad rešavati. Uzdam se, da će ljudi, koji vode Narodnooslobodilački pokret isto tako znati oceniti značaj ovog pitanja kao ja, i da će pristupiti njegovom rešavanju s istom energijom i samopožrtvovanjem, sa kojim su 1941. god. ugazili u strašnu borbu za oslobođenje i stvaranje nove Demokratske Federativne Jugoslavije. Ako ovaj referat ma i malo doprinese tome cilju, on je ispunio svoj zadatak.

Beograd,
3. novembar 1944. godine

Profesor Univerziteta
Vasa Čubrilović